

# Sodan ja rauhan ritarin vuosisadan mittainen taival

Mannerheim-ristin ritari numero 119, talousneuvos Onni Henrik Määttänen kutsuttiin viimeiseen iltahuutoon kesäkuun 13. päivänä Joensuussa. Ilomantsin Maukkulasta lähtöisin oleva sissiritari täytti helmikuussa 102 vuotta.

Suojeluskuntaan Määttänen liittyi jo poikasena, ja oppi siellä aseenkäyttöä sekä suunnistusta. Asepalveluksensa hän suoritti raskaassa tykistörykmentissä Viipurissa. Lokakuussa 1939 hänet kutsuttiin Ilomantsissa kootun Erillinen pataljoona 11 riveihin koulutuksensa mukaisesti tähtystäjäksi ja tarkka-ampujaksi. Joulukuussa hän haavoittui lievästi sirpaleesta Oinassalmella. Asetakkiin kiinnitetty suojeluskunnan suoritusmerkki sekä taskussa ollut muistikirja ilmeisesti pelastivat hänen henkensä. Muistoksi haavoittumisesta jäi myös normaalia lyhyempi oikean käden etusormi.

- Talvisodan yhteydessä olin palveluksessa 206 päivää ja jatkosodassa kolme vuotta, viisi kuukautta ja 27 päivää. Lisäksi meitä koulutettiin välirauhan aikana tiedustelutehtäviä varten noin kuukauden ajan Kukkosen huvilalla Joensuun lähistöllä, hän muisteli satavuotishaastattelussaan.

Määttänen teki 19 partiomatkaa itään ja viimeisimmän tiedon mukaan viisi partiota saksalaisten selustaan Pohjois-Suomessa. Selvitystyötä on hankaloittanut Erillinen Pataljoona 4 arkistojen tuhoaminen sodan jälkeen. Määttäsen pisimmät kaukopartiot kestivät noin kuukauden. Hän kuului Päämajan alaiseen Osasto Kuimaseen elikkä OsKuun. Tehtäviin kuului muun muassa tiedusteleminen ja vihollisen sotatoimien häiritseminen. Ulkomaanmatkoilta palattiin yleensä takaa-ajajat kantapäillä. Eräällä kaukopartiomatkalla hän haavoittui polveen, mutta salasi sen toisilta sisseiltä.

- Lentokoneella meitä sinne kaukaisimmille perukoille kuljetettiin ja muonitettiin. Vaikka siellä pahojamme tehtiinkin, niin siviilit jätettiin rauhaan. Kaikkein pahinta hommaa oli toisen partion jäljittäminen. Olimme linjojen takana Karhumäen eteläpuolella tiedustelutehtävissä, kun saimme tiedon sodan päättymisestä.

## Retkistään vaitonainen

Määttänen teki sotien jälkeen kaukopartiokaverinsa, 1970-luvulla Pohjois-Karjalan rajavartioston komentajana toimineen eversti Eero Naapurin kanssa tiivistä yhteistyötä. Yhteistoimintapalaverissa mukana oli myös nykyinen ilomantsilainen ylijarvartija evp. Viljo Vestman. Vaikka Määttänen ei reissuistaan sivulilille juuri kertonut, sotahistoriaa taltioiva Vestman kuuli vuosien varrella muutaman tarinan.

Määttänen partioineen oli esimerkiksi juuri ennen jatkosodan syytymistä laskemassa liikennettä rajan takana sijaitsevan Kuolismaan tien varressa.

- Seuraava partio suuntautui jo Syvärille. Matka tuntui kävellen tehtäväksi pitkältä, joten partio valtasi kuorma-auton, ja ajeli niin pitkälle, kun polttoainetta riitti, Vestman kertoo.



Kolmessa sodassa sotinut Onni Määttänen kertoi ensimmäisen varsinaisen kauhun paikkansa olleen vuonna 1999, jolloin Urho Kinnunen (oik.) oli hänellä kyytimiehenä Iisalmen ritaritapaamisessa.

Erään talvisen partion päätteeksi takaa-ajajat pääsivät niin lähelle, että Määttäsen partion piti hiihtää vihollisen etulinjan läpi omien puolelle täydellä vauhdilla. Omalla puolella partio ohjattiin luotisateesta nuotion äärelle takamaastoon.

- Siellä Määttänen alkoi tarkistamaan, montako miestä puuttuu. Yllätys oli melkoinen, kun porukasta löytyi yksi ylimääräinenkin taistelija. Takaa-ajajien kärkestä oli yksi erehtynyt väärään joukkoon.

## Suorilla tukikohtaan

Mannerheim-ristin ritariksi nimitettiin jatkosodan aikana ja välittömästi sotien jälkeen yhteensä 191 sotilasta. Vapaudenristin 2. luokan Mannerheim-ristiä väepeli Onni Määttäselä esitettiin ensimmäisen kerran joulukuun 5. päivänä 1942, ja toisen kerran 27.6.1943.

"Onni Henrik Määttänen on hänelle uskotuissa

tärkeissä erikoistehtävissä osoittanut ainutlaatuisia johtaja- ja aloitekykyä, erinomaista mieskohtaista rohkeutta, sisukkuutta ja neuvokkuutta mitä vaikeimmissa olosuhteissa. Hänen suorituksensa ja saavutuksensa on luettava suomalaisen sotilaan uljaimpien ja kunniaakkaimpien tekojen joukkoon", lukee 1.8.1943 julkistetuissa virallisissa nimitysperusteluissa.

- Ei minusta pidä suurta sankaria tehdä. Siellä oli tuhansia muitakin ansioituneita sotilaita, totesi ritari.

Määttänen kertoi Vestmanille, että yksi syy nimitykseen lienee ollut johtamansa tuhoamispartion toiminta. Hän oli lähtenyt vapaaehtoisena johtamaan vihollisen selustassa olevan tukikohdan tuhoamista. Tihutyössä oli jo kaksi partiota epäonnistunut. Kahden tiedusteluretken jälkeen syntyi suunnitelma.

- Partio lähti liikkeelle keskellä päivää, ryhmittyi tukikohtaan johtavalle tielle marsijärjestykseen, ja marssi röyhkeästi tietä pitkin tukikohdan vartiopaikalle. Puukkomies pisti vartiomiehen hiljaiseksi ja tukikohta tuhoitiin ilman omia tappioita, Vestman kertoo.

## Monitoiminen mies

Sodan jälkimaininkeina, ikään kuin palkkioksi isänmaalle tehdyistä palveluksista Onni Määttänen joutui syytteen asekatkennästä.

- Kyllähän niitä aseita piilotettiin, esimerkiksi Pielisjoen rantaan. Konepistooleita ja ammuksia oli piilossa muurahaispesässä kodinkin lähellä, mutta niitä eivät löytäneet. Kuulusteluihin jouduin, mutta eivät sentään linnaan vieneet, hän muisteli.

Sotien jälkeen Määttänen viljeli maata Maukkulassa puolisonsa Kertun kanssa. Perheeseen syntyi yksi tyttö ja kolme poikaa. Leipätyönsä ohella hän toimi Ilomantsin kunnanvaltuustossa ja eri lautakunnissa reilun 20 vuoden ajan. Määttänen on toiminut myös Maataloustuottajien Keskusliiton Pohjois-Karjalan osaston puheenjohtajana sekä varapuheenjohtajana. MTK:n johtokunnan jäsen hän oli vuosina 1968 - 1973. Talousneuvoksen arvonimi hänelle myönnettiin 21.7.1977. Yliväapeliksi Määttänen ylennettiin 24. helmikuuta 1968. Hän oli myös Ilomantsin reserviläiset ry:n kunniajäsen.

Mitään kummempaa pitkän iän salaisuutta tällä poikamaisella, huumorintajuisella ja sydämellisellä korpisoturilla ei ollut. Nuoruuden maatalous- ja metsätyöt antoivat vankan peruskunnan.

- Syödä pitää kunnolla. Tupakkaa en ole polttanut ja vain kerran olen ottanut liikaa viinaa. Serkun sotaväkeen läksiäisissä tuli kokemattomuuttaan lipitettyä pirtua niin paljon, etteivät jalat pitäneet, hän kertoi satavuotishaastattelussaan.

Määttäsen jälkeen ritareista ovat vielä elossa Tuomas Gerdt (88) Lappeenrannasta ja Heikki Nykänen (89) Forssasta.



Mannerheim-ristin ritari Onni Määttänen (1908 - 2010) osallistui vielä viime syyskuussa Ilomantsissa järjestetyille 14. Divisioonan perinnepäiville ja Torjuntavoiton juhlaan.